

Для видавців це може включати організацію пошуку та перевидання літератури про Якова Гальчевського з метою забезпечення доступності для широкого читацького загалу.

Для істориків важливо розпочати нові дослідження, які були б доступними та цікавими для пересічного читача, враховуючи сучасні тенденції в політиці відкритого доступу до історичних джерел у мережі Інтернет. Подальші дослідження історіографії Якова Гальчевського можуть розкрити нові акти й аспекти його життя та діяльності, що сприятимуть кращому розумінню його внеску у національно-культурне відродження України та ролі українських патріотів у боротьбі за незалежність країни. Це допоможе переглянути історію України в період національно-культурного відродження та визвольного руху на початку ХХ століття.

Джерела та література

1. Байдич В. Г. Виставкова діяльність Державного архіву Хмельницької області у 2012–2018 рр. *Хмельницькі краєзнавчі студії: науково-краєзнавчий збірник* / редкол.: Л. В. Баженов (голова), Ю. І. Блажевич (співголова), С. М. Єсюнін (відп. секр.) та ін. ФОП Стрихар А. М. Вип. 14. С. 29–37.
2. Байдич В. Г. Життя та діяльність Якова Гальчевського в архівних документах. *Хмельницькі краєзнавчі студії: науково-краєзнавчий збірник* / редкол.: Л. В. Баженов (голова), Ю. І. Блажевич (співголова), С. М. Єсюнін (відп. секр.) та ін. ФОП Стрихар А. М. 2018. Вип. 13. С. 36–40.
3. Завальнюк К. Провісники волі. Літин: Літинська рай. друкарня, 2005. С. 40–41.
4. Завальнюк К., Стецюк Т. Яків Гальчевський у документах епохи. Кам'янець-Подільський: ПП «Медобори-2006», 2012. 224 с.
5. Подвижник української ідеї: до 120-річчя від дня народження Я. В. Гальчевського: довід.-бібліогр. вид. / Упр. культури, національностей та релігій Хмельниц. облдержадмін.; Культурол. т-во ім. Я. Гальчевського; ХОУНБ ім. М. Островського. Кам'янець-Подільський: ПП «Медобори 2006», 2014. 32 с.

Гуцол Аліна

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ПАТРІАРХ ЙОСИФ СЛІПІЙ ТА ЙОГО БАЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

Ключові слова: *Йосиф Сліпий, УГКЦ, український народ, віра.*

Keywords: *Josyf Slipyi, Ukrainian Greek-Catholic Church, Ukrainians, religion.*

Патріарху Йосифу Сліпому не довелося жити і працювати в незалежній самостійній українській державі, але весь свій трудовий шлях він присвятив боротьбі за неї, і в тому, що вона відбулася, немала його заслуга. Йосиф Сліпий завжди казав, що віра і наука – це два крила, які підносять український народ до висот, який будує нашу державність.

За словами блаженного Папи Івана Павла II, «він простелив свободу сучасній Україні». Адже, за висловом Йосифа Сліпого, *«Батьківщина – це наш рідний край, наша мова, наша історія, наша віра, всі наші предки, що впродовж сто-*

літь будували свою державу... Тільки в Батьківщині через законну рідну державу народ вповні заспокоює свої духовні й суспільні потреби та осягає найвищий ступінь ладу, безпеки і добробуту» [1].

«Народе мій, стань уже раз собою! – неодноразово говорив у своїх проповідях Йосиф Сліпий. – Позбудься своєї вікової недуги сварів і чвар, вслуговування чужим. Отрясися од своїх вікових недочетів, стань на свої ноти в Україні, піднеси свою голову, випростуй свої рамена... Покажи свою силу і вдячність, бо, шануючи своє минуле, ти ростеш у своїй могутності і славі!» [2].

Своїм життям і служінням Йосиф Сліпий не завжди знаходив розуміння й підтримку з боку окремих ієрархів, особливо з питань автономії та офіційного запровадження патріархату УГКЦ, і щодо останніх інколи піддавався критиці, зокрема дуже жорсткій з боку Папи. Проте ми можемо з повною відповідальністю стверджувати, що тема патріархату української церкви не була випадковою в діяльності видатного діяча Католицької Церкви. Йосиф Сліпий як патріот свого краю та свого народу вважав це питання принциповим і надзвичайно важливим для згуртування українців як нації та утвердження і зміцнення української державності. На цій патріотичній щодо українців та України хвилі Патріарх залишався до останніх днів свого земного шляху [3].

Голова правління Фундації «Справа Патріарха Йосифа» Андрій Романків свого часу написав: «Ціле своє життя, не втрачаючи надії навіть у найважчі часи для нашого народу, Блаженніший Патріарх Йосиф жертвував на вівтар служіння Богові та Україні. Будьмо достойними спадкоємцями Його безсмертної справи» [4, с. 48].

Треба зазначити, що Йосиф Сліпий був національним патріотом у всі періоди свого свідомого життя. Так, він дбав про поширення рідної мови не лише у побуті українців Галичини, але й як мови науки, зокрема богослов'я [5, с. 56]. За його ініціативи та значних організаційних зусиль було створено кілька видань українською мовою. До того ж як організатор і опікун академічних інституцій, наприклад, Греко-католицької богословської академії у Львові (1928 р.), ректор Йосиф Сліпий дбав про викладання навчальних дисциплін українською мовою. У своїй науковій діяльності він також часто послуговувався українською мовою, хоча добре знав кілька інших мов. Йосиф Сліпий дбав про збереження української культурної спадщини, зокрема й тоді, коли був членом кураторії Українського національного музею у Львові (з 1926 р.) і сприяв формуванню збірки ікон, а також науковому опису, реставрації та зберіганню унікальної колекції.

Під час війни в окупованому німцями краї архієпископ Й. Сліпий продовжував працювати на користь української справи. Він разом з митрополитом А. Шептицьким намагалися всіляко зменшити страждання українців. Душпастирям вдалося врятувати життя значній кількості євреїв від фашистського геноциду.

Радянська система засуджувала до покарання владику чотири рази. Перебував він у тюрмах і концентраційних таборах 18 років. Саме тут, далеко від рідної землі, відбували каторгу тисячі українських патріотів, з якими доводилося спілкуватися Й. Сліпому. Погляди усіх цих переслідуваних, гнаних і голодних братів і сестер були звернені в його бік. Вони бачили, що, незважаючи на жорстокий фізичний і моральний терор, він був стійким і мужнім. У його світлому прикладі

вони черпали свою велику моральну силу, бачачи, що «добрий пастир душу свою кладе за вівці свої» [2].

Й. Сліпий також застерігав: *«Кожного... під більшовицькою владою, в краї, де переслідується релігія, чекає гієна. Готуйтеся до найгіршого. Вас будуть ображати... над вами будуть глумитися і знущатися. Будуть на вас плювати і вас бити. Не раз будете помирати від холоду і голоду... Прийдуть такі тижні й місяці, що ви будете цілком ізольовані, відрізані від людей і світу, всіма покинуті й забуті...»* [2]. Ця та інша інформація Й. Сліпого про життя в радянських тюрмах і таборах була відома на волі.

Уже перебуваючи за кордоном, Й. Сліпий знав, що там, *«в Україні, і на просторах цілого Радянського Союзу ... страждають на волі, ... караються у в'язницях, тюрмах, таборах непосильної праці, і в лагерьх смерті»* тисячі патріоти. Далі він писав: *«Між ними бачу нових борців, науковців, письменників, митців, селян, робітників... Чую їхній голос в обороні основних прав людини і людської спільноти. З подивом гляджу на них, як вони боронять своє українське слово, збагачують свою українську культуру, як усіма силами свого ума і серця рятують українську душу. І сострадаю з ними всіма, бо їх за те переслідують як злочинців. Молюся за вас, мої браття, і прошу Бога, щоб дав вам силу боронити природніх і Божих прав кожної людської істоти і спільноти. Благословлю вас як Глава Української Церкви, як син українського народу, як ваш брат, ваш союзник і сострадалець!»* [2].

За 21 рік перебування в еміграції патріарх Й. Сліпий своїми рішучими заходами захищав Україну та її Церкву. Цим він наближував шлях до нашої державності. Основний його подвиг полягає в тому, що він зламав помилковий стереотип щодо України та її історії. Для цього він пише книги, статті (в Римі видано 13 томів його публікацій), виступає по радіо, розкриває факти порушення прав людини в Україні і каторжне життя політв'язнів, взагалі засуджує підневільну долю українців [2].

За кордоном, насамперед в Італії, Йосиф Сліпий проводить подвижницьку роботу не тільки на шляху розбудови Української Церкви, але й на відтинках політики, моралі, науки, освіти, культури для майбутньої української держави. В одній зі своїх проповідей Блаженніший Йосиф вказує на головне лихо українців – брак єдності, який і нині є небезпекою для України. Він, зокрема, говорить: *«Внутрішні непорозуміння і дух незгоди – це одна з найголовніших причин нашого упадку... Тому провідною думкою є за всяку ціну втримати єдність»* [2].

У підсумку можна зазначити, що життя і діяльність Патріарха Йосифа Сліпого відбивають важливі аспекти української історії, віри та культури. Він був національним патріотом, що віддавав своє життя боротьбі за незалежність та єдність українського народу. Його роль у збереженні української мови, культурної спадщини та виправдання принципів віри є значимою. Незважаючи на переслідування та випробування, Патріарх залишався міцним і відданим своїм переконанням, що робило його символом стійкості та віри в темні часи.

Джерела та література

1. Шафран Т. Патріарх Йосиф Сліпий – духовний борець за українську державність. *Радіопередача на радіо м. Трускавця / Самбірсько-Дрогобицька єпархія – Українська Греко-Ка-*

толицька Церква. 2012, 17 лютого. URL: <http://www.sde.org.ua/muzei/item/1939-patriarkh-josyf-slipyj-dukhovnyj-borec.html?tmpl=component&print=1>

2. 1892 – народився Йосип Сліпий. *Український інститут національної пам'яті*. 2022, 17 лютого. URL: <https://web.archive.org/web/20220225171236/https://uinp.gov.ua/istorychnyy-kalendar/lyutyu/17/1892-narodyvsya-yosyp-slipyu>

3. Петровський О. М. Йосиф Сліпий – приклад національного патріотизму та служіння українському народу. *Проблеми національно-патріотичного виховання: історичний та психолого-педагогічний аспекти*: збірник тез наукових робіт учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції (до 125-річчя від дня народження Йосипа Сліпого). Тернопіль, 2017, 23 лютого / уклад.: В. С. Мисик, І. Ф. Янюк, Т. Г. Дідух та ін. Тернопіль: Тернопільський обласний комунальний інститут післядипломної педагогічної освіти, 2017. С. 46–47.

4. Блаженніший Патріарх Йосиф Сліпий. Заповіт. Тернопіль: Джура, 2010. 48 с.

5. Блаженніший Патріарх Йосиф Сліпий. Віра і наука. Тернопіль: Джура, 2011. 56 с.

Кубов Мирослав

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ТА УВ'ЯЗНЕННЯ В ЛИСТАХ ВАСИЛЯ СТУСА

Ключові слова: Василь Стус, листування, епістолологія, дисидентський рух, ув'язнення.

Keywords: Vasyl' Stus, correspondence, epistolary studies, dissident movement, imprisonment.

Постать Василя Стуса є монументальною: він не просто створив сотні прекрасних віршів, – окрім цього він брав активну участь у дисидентському русі. Тому важливо досліджувати його не тільки як митця, а також як визначну постать у політичному житті України радянської доби. Він провів значну частину життя в ув'язненні, тому його листи мають епістологічну цінність і в аспекті вивчення умов утримання політичних в'язнів у СРСР.

Попередні студії щодо листів Василя Стуса були наявні в роботах таких дослідників як Н. Загоруйко, С. Богдан, Г. Райбедюк та інших [2; 3; 8]. Серед ключових досягнень цих досліджень варто виділити значне епістолярне відкриття у листах, дослідили різні сторони особистості Василя Стуса, зокрема його описи дружини, тональності та риси характеру і життєві погляди.

Перше, про що варто згадати, – Василь Стус активно підтримував зв'язки зі своїми колегами, навіть коли був ув'язнений, тому велику кількість інформації про їхню дисидентську діяльність можна знайти саме у листуванні Стуса з ними. Він списувався з багатьма різними політичними персоналіями (Левко Лук'яненко), критиками та літературознавцями (Іван Світличний). Здебільшого в листах вони розмовляли про мистецтво, життєві спогади, філософію, але інколи говорили й про важке становище дисидентів, про життя ув'язнених та долю колег [1; 5].

Однак у листуванні з рідними теж можна дізнатися певні деталі щодо політичної діяльності В. Стуса. У «Листі до рідних від 12.09.1976 р.» продемонстровано погіршення умов для політв'язнів. Листи рідним бракували під різними приводами, змушуючи переписувати по кілька разів; листи В. Стусу конфіскували разом із його власними зошитами, нотатками; в умовах ув'язнення погіршувалося здоров'я поета, тим часом він продовжував хвилюватися про операції та загальний стан рідних йому людей [6].